

Welkom in München

AANKOMST IN MÜNCHEN	3
WAT JE NIET MAG MISSEN	4
HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN	6
MÜNCHEN IN 3 DAGEN	8
MÜNCHEN MET DE FIETS	10

AANKOMST IN MÜNCHEN

Met de trein

Hauptbahnhof – www.bahn.com. Het **centraal station** ligt in het centrum (**vouwkaart C5**) en is te bereiken met U-Bahn 1, 2, 3, 4, 5 en 7, S-Bahn 1, 2, 3, 4, 6, 7 en 8 en verschillende tramlijnen (kaart van het openbaar vervoer aan de binnenzijde van het omslag).

🚆 'Met de trein', blz. 14.

Met de bus

Zentraler Omnibusbahnhof München – www.zob-busbahnhof-muenchen.de. Het **centraal busstation** (**vouwkaart A-B4**) ligt vlak bij het Hauptbahnhof.

🚌 'Met de bus', blz. 14.

Met het vliegtuig

Munich Airport (MUC) – www.munich-airport.com. De luchthaven ligt 28 km ten noordoosten van de stad.

✈️ 'Met het vliegtuig', blz. 14.

NAAR HET CENTRUM MET DE TREIN

De toegang tot de **S-Bahn** (de voorstadstreinen) is goed aangeduid.

Lijnen S1 en S8 zijn het snelst en brengen je naar het centrum (Hauptbahnhof en Marienplatz), vertrek om de 10 min.

Luchthaven-centraal station: lijn S8: 4.00 u-1.25 u (in het weekend en op feestd. tot 1.45 u); lijn S1: 4.30 u-0.10 u.

Centraal station-luchthaven: lijn S8: 3.15-1.35 u (in het weekend en op feestd. tot 2.35 u); lijn S1: 3.40 u-23.20 u.

Tarief: enkeltje € 15,10 (zone M5) of dagticket (🚆 *kader onderaan*), te koop bij de loketten of automaten.

Reisduur: 40 min. tot het centrum.

MET DE BUS

Pendelbus Lufthansa – www.airportbus-muenchen.de. Rijdt tussen de luchthaven en het Hauptbahnhof en stopt in Schwabing-Nord. Vertrek om de 20 min.

Luchthaven/station: 6.30-22.30 u.

Station/luchthaven: 6.25-22.25 u.

Tarief: enkeltje € 13 (online € 12); retourtje € 20,50 (online € 19,30).

Reisduur: 45 min. tot het station, 25 min. tot Schwabing-Nord.

MET DE TAXI

Een rit per taxi is vrij duur: € 95 overdag. Reistijd: 30-40 min.

TREIN- EN METROKAARTJES

Airport-City-Day-Ticket 'Single' voor € 16,30, geldig op het volledige net tot de volgende dag 6.00 u 's ochtends.

Reis je met meerdere personen, kies dan voor een Airport-City-Day-Ticket 'Group' (€ 30,50) tot 5 volw. (of 2 kind. tussen 6 en 14 jaar in plaats van 1 volw.) tegen dezelfde voorwaarden.

Te koop bij de automaten of online:

www.mvv-muenchen.de

😊 Dit ticket wordt automatisch geactiveerd bij de aankoop.

WAT JE NIET MAG MISSEN

Onze favoriete 'mooiste plekjes'

1

Deutsches Museum★★★
Vouwkaart E7 - blz. 35

2

Alte Pinakothek★★, **Neue Pinakothek**★★★ en **Pinakothek der Moderne**★★
Vouwkaart D3-4 - blz. 51-54

3

Residenz★★
Vouwkaart D-E4-5 - blz. 34

4

Frauenkirche★★
Vouwkaart D5 - blz. 42

5

Schloss Nymphenburg★★
Buiten de vouwkaart - 📍 blz. 68

6

BMW Museum★★
Buiten de vouwkaart - 📍 blz. 72

7

Marienplatz★
Vouwkaart D5 - 📍 blz. 28

8

Asamkirche★
Vouwkaart D6 - 📍 blz. 44

9

Englischer Garten★
Vouwkaart E-G1-4 - 📍 blz. 59

10

Viktualienmarkt★
Vouwkaart D6 - 📍 blz. 30

HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN

♥ Het water loopt je in de mond bij de kraampjes op de Viktualienmarkt.

Sla er een voorraad lokale producten in voor de lunch en zoek daarna een plekje in de biergarten terwijl je de meiboom met zijn vrolijke kleuren bewondert. De Viktualienmarkt is niet alleen de uitgelezen plek om boodschappen te doen, er eten is een must! 🍷 blz. 30.

♥ Dompel je onder in de Italiaans aandoende elegantie van de Theatinerkirche en de Feldherrnhalle. De gele, mediterraan aandoende gevel

© Life in Technicolor/Getty Images Plus

Bewonder de verfijnde architectuur, zoals bij de Italiaans aandoende Theatinerkirche.

♥ Keer terug naar de tijd van de Wittelsbachs bij het horen van een opera van Mozart in het Cuvilliés-Theater in de Residenz. Neem plaats in een rode, fluwelen stoel en bewonder het verguldsel en de draperieën die de stukadoors aanbrachten. 🍷 blz. 38.

van de kerk en de open loggia geven je de indruk dat je je op een plein in Florence bevindt. Zegt men niet dat München de meest noordelijk gelegen stad van Italië is? 🍷 blz. 40.

♥ Houd even halt in Haidhausen, op de schilderachtige Wiener Platz. Vertoef er in het gezelschap van de buurtbewoners die er komen genieten van de zon en bijpraten met een biertje of een koffie aan de voet van een meiboom gehuld in de kleuren van Bayern. 🍷 blz. 63.

♥ Geniet van een pauze in het groen in een van de biergartens van de stad en koester die eerste slok bier. Volg het voorbeeld van de Münchenaren en neem je tijd om een Maß bier te drinken in de verfrissende schaduw van de kastanjebomen, genietend van de frisse lucht, de natuur en het licht. 🍷 blz. 101.

♥ Voed je artistieke honger in het Lenbachhaus, waarvan de nieuwe hedendaagse vleugel in schril contrast staat met de 19de-eeuwse villa in

Florentijnse stijl. Baad in het licht in het smetteloze atrium en ontdek de werken van het Duitse expressionisme in hun perfecte opstelling. Sluit je bezoek af met een kop koffie of een maaltijd in bar Ella met uitzicht op de Propyläen.

📍 blz. 48.

♥ **Snuif de sfeer op in de wijk**

Schwabing terwijl je van een smoothie nipt of een biologisch ijsje eet. Dat is de beste manier om het hippe München te leren kennen, te midden van de tuintjes die verwaarloosd lijken of de trendy cafés langs de ultraschone straten.

📍 blz. 58.

♥ **Dompel je onder in het wilde nacht-**

leven van de wijk Glockenbach. Dans de nacht in met een Duke in de hand, een gin die in München wordt gemaakt.

📍 blz. 66.

♥ **Loop langs het laatste deel van het**

kanaal naar Schloss Nymphenburg, terwijl je geniet van het vredige tafereel van het grote waterbekken waarin de symmetrische gebouwen weerspiegelen. Of nog beter: trek in de winter schaatsen aan om datzelfde deel van het kanaal op het ijs te verkennen.

📍 blz. 68.

♥ **Houd de herinnering levend in het concentratiekamp van**

Dachau, waar bezoekers van over de hele wereld samenkomen om de slachtoffers van de naziterreur te gedenken. Je zult de plek vol emoties verlaten, ervan overtuigd dat het nooit meer mag gebeuren.

📍 blz. 73.

© Pkture Alliance-dpa/age fotostock

Surfen op een kunstmatige golf in de Eisbach.

♥ **Neem plaats op de tribunes van het Allianz Arena Stadion** en woon een wedstrijd van FC Bayern bij. Je zult onder de indruk zijn van de passie die bij de verschillende generaties leeft, het onophoudelijke gezang en de zee van vlaggen. 📍 blz. 75.

♥ **Sla de surfers gade** die de kunstmatige golven van de Eisbach aan de rand van de Englischer Garten bedwingen. 📍 blz. 59.

♥ **Klim moeiteloos naar het dak van Duitsland** met een trein-, kabelbaan- en voettocht van de Marienplatz naar de top van de Zugspitze (2962 m) en terug. 📍 blz. 89.

MÜNCHEN IN 3 DAGEN

De eerste dag

► Ochtend

Begin de dag met een kop koffie in café Glockenspiel op de **Marienplatz**★ (blz. 28), pal in het centrum van München. Vanaf de vijfde verdieping, waar het café gelegen is, heb je een prachtig uitzicht op de toren van het **Neues Rathaus** (nieuwe stadhuis, blz. 28) en zijn mechanische klok met bewegende figuren die elke dag om 11.00 u en 12.00 u (en vanaf de lente om 17.00 u) tot leven komen. Keer terug naar de begane grond om dan opnieuw omhoog te klimmen in het belfort van het stadhuis (met de lift) of naar het terras van de **Sankt Peterskirche** (zonder lift, blz. 30). Niet ver daarvan ligt de **Viktualienmarkt**★ (blz. 30). Loop langs de kraampjes op de markt en koop het nodige voor een picknick, die je dan kunt verorberen aan de tafels van de naburige biergarten, terwijl je geniet van een koel biertje.

► Na de lunch

Kuier door de straten van de **Altstadt**★★ (oude stad, blz. 41) en loop langs de **Frauenkirche**★★ (blz. 42) naar de **Residenz**★★ (blz. 34). Het bezoek van dit prinselijke paleis is een must: je doorkruist de rijkversierde zalen met verguld stucwerk, marmeren bekleding en levendige fresco's vol details. Na deze barokke overdaad is het tijd voor een welkome wandeling door het groen, over de grasperken van de

Englischer Garten★ (blz. 59). Aarzel in de zomer niet om net als de lokale inwoners een duik te nemen in de waterlopen of het meer!

► Avond

Sluit de dag af met een diner bij het water in **Seehaus** (blz. 102), een van de biergartens in de Englischer Garten.

De tweede dag

► Ochtend

Ga naar de Königsplatz in de museumwijk **Kunstareal**★★★ (blz. 46) met de prachtige collecties meesterwerken. Afhankelijk van je voorkeur kies je voor 20ste-eeuwse schilderkunst, antieke Griekse of Egyptische collecties, de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog of hedendaagse kunst. Er wachten je hier niet minder dan negen musea. Het is onmogelijk om ze allemaal te bezichtigen; je zult dus vooraf een keuze moeten maken. Nadat je je ogen goed de kost hebt gegeven, is het tijd om even de benen te strekken, en dus wandel je naar de hippe wijk **Schwabing**★ (blz. 58), wat verderop. Neem voor de lunch plaats op het terras van de **Kaisergarten** (blz. 98), een uitstekend restaurant met Alpijnse specialiteiten (opgelet: het zit vaak vol!)

► Na de lunch

Neem de tram of metro naar de mooie wijk **Haidhausen**★ (blz. 63). Er hangt een dorpse sfeer aan de Wiener Platz en in de straatjes. Kuier vervolgens

langs de Isar en door **Glockenbach**★ (blz. 66) terug in de richting van de oude stad. Werp er een blik op de **Asamkirche**★ (blz. 44) en zijn indrukwekkende decoraties. Stop aan het einde van de dag bij warenhuis **Lodenfrey** (blz. 109) en trek er een traditionele dirndl of lederhose aan.

► Avond

Trakteer jezelf op een lekkere cocktail in de chique **Falk's Bar** (blz. 113), gevolgd door een lekker etentje in een van de restaurants in de oude stad. Als je ervoor hebt gekozen om tot 's avonds in Haidhausen te blijven, dan vind je in het **Werksviertel** bruisende cafés, clubs en concertzalen.

De derde dag

► Ochtend

Vertrek bij de Marienplatz of het centraal station per dubbeldeksbus naar **Nymphenburg**★★ (kasteel en park, blz. 68). Tijdens de toeristische route door de Altstadt heb je tijd om rustig wakker te worden voordat je enkele kilometers verderop de zomerresidentie van de prinsen en koningen van Beieren bereikt. Bezoek in de winter de verschillende vertrekken van het kasteel en het **Marstallmuseum**★ (blz. 69). Geniet in de zomer van de **botanische tuin**★★ (blz. 70), een van de mooiste van Europa, en het **park**★ waarin verschillende paviljoenen verborgen liggen. Keer terug naar het centrum met hetzelfde vervoermiddel en lunch uitgebreid in de **Augustiner Keller** (blz. 101), de bekendste biergarten van München.

© M. Siegmann/ImageBROKER/age fotostock

Een schilderachtig straatje in Haidhausen

► Na de lunch

Neem met je dagkaartje opnieuw de toeristische dubbeldeksbus, ditmaal naar het **BMW Museum**★★ (blz. 72). Het museum en het interactieve centrum van het beroemde automerk zijn twee van de drukst bezochte plaatsen in Beieren. Eindig je bezoek in het **Olympiapark** (blz. 71) ernaast, ook al kun je de Olympiaturm niet beklimmen wegens renovatiewerkzaamheden. De toren biedt je normaal gesproken een prachtig **uitzicht**★★★ over de stad, met op de achtergrond de Alpen.

PRAKTISCHE INFO

Autoverhuur

De bezienswaardigheden in de omgeving van München zijn grotendeels te bereiken met het openbaar vervoer of via een georganiseerde excursie. Wil je toch meer autonomie, dan vind je autoverhuurbedrijven op de luchthaven en bij het Hauptbahnhof.

Banken

Overal in de stad vind je geldautomaten.

Openingstijden – Ma.-vr. 8.30-12.30 u en 13.30-15.00 u/16.00 u (do. tot 17.00 u of 18.00 u).

De kantoren in het Hauptbahnhof en op de luchthaven zijn langer geopend, respectievelijk van 6.00-23.00 u en 7.00-20.30 u.

Budget

München is de hoofdstad van een van de rijkste *Länder* van Duitsland. Je zou dus kunnen denken dat het een dure stad is, maar buiten de **overnachtingen** valt dat bijzonder mee. En zodra je logeert op minstens 5 minuten wandelen van de oude stad, halveert je budget al snel. Houd ook de aanbiedingen op de websites van de hotels goed in de gaten.

In traditionele **restaurants** serveert men ruime porties. Het volstaat dan om alleen een hoofdgerecht en een nagerecht te bestellen, en dat voor € 20-25. Een espresso, vaak overheerlijk (door de nabijheid van Italië), kost € 2-2,50.

Een *Schnitt* bier (0,5 l) kost ongeveer € 4,50.

De toegangsprijzen voor **musea** bedragen € 6-15, voor nationale musea betaal je op zondag slechts € 1. Er bestaan ook voordelige combinatiekaartjes.

 'Toeristische passen', blz. 21.

Consulaten

Ereconsulaat van België – Altheimer Eck 13 - ☎ 089 88 98 69 06 - germany.diplomatie.belgium.be

Consulaat-generaal van Nederland – Nymphenburger Str. 20A - ☎ 089 206 02 67 10 - www.nederlandwereldwijd.nl

Elektriciteit

De netspanning is 220 V, net als overal op het Europese vasteland.

Feestdagen

1 januari – Nieuwjaar (Neujahr).

6 januari – Driekoningen.

Maart/april – Goede Vrijdag, Pasen (Ostern) en paasmaandag.

1 mei – Dag van de Arbeid (Tag der Arbeit).

Mei/juni – Hemelvaartsdag, Pinksteren en pinkstermaandag

15 augustus – Maria-Hemelvaart.

3 oktober – nationale feestdag, Dag van de Duitse eenheid (Tag der Deutschen Einheit).

1 november – Allerheiligen.

25 en 26 december – Kerstmis (Weihnachten).

Fietsen

De stad telt 1200 km aan fietspaden. Bij het Toeristenbureau of online (www.munich.travel) is een kaart verkrijgbaar met routes (ook in het Engels).

😊 Je kunt mooie fietstochten maken via de fietspaden langs de Isar en het kanaal Nymphenburg (📍 blz. 10).

FIETSVERHUUR

Mike's Bike Tours – Bräuhausstr. 10 (500 m van de Marienplatz) - ☎ 089 25 54 39 87 - www.mikesbiketours.com/munich - dag. 10.00-18.00 u - gewone fiets € 21/dag (ook andere fietsen te huur) - reserveer online - waarborg: paspoort of identiteitskaart. Ook fietstochten met gids mogelijk (📍 'Rondleidingen', blz. 19).

Deelfietsen – De stad werkt aan een nieuw systeem met deelfietsen: muenchenunterwegs.de.

NOODNUMMERS

Europees noodnummer: ☎ 112

Politie – ☎ 110

Ziekenwagen – ☎ 089 192 22

Tandheelkundige permanentie – AllDent Zahnzentrum - Bayerstr. 21 (bij het Hauptbahnhof) en Einsteinstr. 130 (Haidhausen) - www.alldent-zahnzentrum.de - dag en nacht open.

Gevonden voorwerpen –

☎ 089 23 39 60 45

Diefstal/verlies van betaalkaart:

Belgische reizigers, alle betaalkaarten: ☎ +32 (0)78 170 170

Nederlandse reizigers, alle betaalkaarten: ☎ +31 88 3855 372

😊 Voor **elektrische fietsen** en **elektrische steps** kun je terecht bij **VOI** (www.voi.com).

OPENBAAR VERVOER + FIETS

Buiten het spitsuur mag je fiets mee op de U-Bahn en S-Bahn. Koop daarvoor een **Fahrrad-Tageskarte** (€ 3,70).

STIPPEL JE ROUTE UIT

Download de kaart met de fietsroutes op www.muenchen.de.

Of gebruik de MVV-Radroutenplaner (www.muenchen.de/verkehr/elektronische-auskunft/fahrrad-routenplaner.html). Die is alleen in het Duits, maar is erg praktisch.

Foaien

De bediening in restaurants en cafés is inbegrepen bij de prijs, maar toch is het de gewoonte een fooi van 5 tot 10% achter te laten, afhankelijk van je tevredenheid. Dat geldt ook voor taxi's.

Internet

De meeste etablissementen stellen een gratis internetverbinding ter beschikking aan hun klanten.

Kerstmarkten

Elke wijk heeft zijn kerstmarkt, maar de grootste blijft die op de **Marienplatz**. De kerstmarkten starten op 25 november en lopen tot 24 december.

Openbaar vervoer

OPENBAAR VERVOERSNET

De **MVV** omvat de S-Bahn (voorstadstreinen, 8 lijnen), de U-Bahn (8 metrolijnen), de tram en de bussen.

MÜNCHEN VANDAAG

Waarom denk jij bij het horen van de naam München? Aan clichés zoals het conservatieve karakter, de industrie en de Bierfeesten, die net zo sterk zijn verbonden met de stad als een lederhose met een zondagse Beier? De ware identiteit van de hoofdstad van Beieren is echter veel complexer, mede bepaald door de geografische ligging. München ligt centraal in Europa en wordt in het zuiden begrensd door de Alpen met daarachter Italië, zodat de stad tegelijk kenmerken heeft uit *Mitteleuropa* en het Middellandse Zeegebied.

IN HET HART VAN EUROPA EN VAN DE GESCHIEDENIS

26

De invloed van Wenen is zichtbaar in de patina van de kroegen, het paleis van de Wittelsbachs en de Jugendstilgebouwen, terwijl de Italiaanse sfeer te voelen is in de levensstijl van de inwoners die vanaf de eerste zonnestraten pleinen en terrassen opzoeken en hun levensritme aanpassen om te genieten van de kleine dingen. Daardoor, en door de vele musea die de stad telt, is München na Berlijn de op een na belangrijkste toeristische bestemming in Duitsland. Niettemin draagt München een zwaar verleden met zich mee. De stad was de bakermat van het nationaalsocialisme en heeft lang die duistere bladzijde proberen te verdringen. De psychologische impact van de gruwelen van de nazi's heeft het collectieve geheugen van de inwoners van Beieren voor altijd bezoedeld. Dankzij nieuwe generaties politici is er sinds

1990 plaats voor dialoog. Maar de **herinnering leeft voort**, onder meer door de opening van een documentatiecentrum over het nationaal-socialisme en het concentratiekamp van Dachau.

TUSSEN MODERN EN TRADITIONEEL

München werd zwaar gebombardeerd tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar economisch gezien wist de stad zich snel te herstellen en ze groeide uit tot een van de rijkste steden van de Europese Unie. München telt meer dan 1,57 miljoen inwoners en is tien keer zo groot als Brussel. Van noord naar zuid is de stad 21 km lang, van west naar oost 27 km! De ruime oppervlakte kwam er omdat geen enkel gebouw hoger mocht zijn dan de twee torens van de **Frauenkirche** (toch niet in het centrum). Ondanks de immense afmetingen heeft München een heel menselijk karakter. Dat vijftien procent bestaat uit groenzone zorgt voor de nodige ademruimte. Midden in het centrum ligt aan de heldere en snel stromende Isar de **Englischer Garten**, een van de grootste stadsparken ter wereld. De skyline van München mag zich dan wel beperken tot de twee klokkentorens van de Frauenkirche, de architectuur is niet blijven stilstaan in de tijd van de kathedralen. Zo staat ten noorden van het centrum in het **Olympiapark** een immense televisietoren, die een adembenemend uitzicht op de Alpen biedt. Het olympisch stadion met zijn tentdak is uitgegroeid tot een originele

klimlocatie. De drie gebouwen ernaast, die respectievelijk de **BMW**-zetel, het BMW-museum en -centrum vormen, zijn futuristische, architecturale hoogstandjes. In het nabijgelegen **Kreativquartier**, ontstaan rond een voormalige kazerne, staat een alternatieve levenswijze centraal gewijd aan kunst en cultuur. Er ontstonden woningen, winkels, kinderdagverblijven en scholen.

Het gebeurt niet zelden dat je in de stad een Münchenaar tegenkomt in traditionele klederdracht, de smartphone in de hand. De outfit voor zaterdagavond of voor een zondagse brunch lijkt op die van de landbouwers vroeger: een lederhose voor de mannen, een dirndl (jurk met korset en schort) voor de vrouwen, zelfs (en vooral!) bij dertigers. De Beieren zijn erin geslaagd

hun tradities te integreren in het hedendaagse modebeeld. Het netwerk van straatjes tussen de Frauenkirche en de residentie van de Wittelsbachs, de **Altstadt** (oude stad), getuigt ook van dat geslaagde huwelijk. De winkelgalerij Fünf Höfe is een ontwerp van het architectenbureau Herzog & de Meuron, die zo op geslaagde wijze een oud pand een nieuwe bestemming gaven. Een ander voorbeeld is de verbouwing van het 19de-eeuwse Lenbachhaus in de museumwijk **Kunstareal** door Foster + Partners. Het resultaat is een bijzondere opeenstapeling van stijlen. Maar het hart van München klopt ook in de voorsteden: geniet van een pauze op een terras in de hippe, intellectuele wijk **Schwabing** of langs de oevers van de Isar. Kuier langs de winkeltjes in de gay-wijk **Glockenbach** of door de bloemrijke straatjes van **Haidhausen**. De nieuwe wijk **Werksviertel** is een laboratorium van architectuur en cultuur.

27

LEVENSFREUGDE

Overall heerst een gevoel van rust. Dat komt door de beschaafdheid van de Münchenaars zelf. In de oude stad staat geen enkel verkeerslicht en komen zebraadapen niet voor: iedereen is verantwoordelijk voor zijn eigen daden. Cultuur, herinnering, kunst, groenzones, stedenbouw: München is erin geslaagd al die troeven te combineren. De levensvreugde die hier heerst, zorgt ervoor dat de stad een van de aangenaamste ter wereld is om te leven. En daarmee is alles gezegd. *Grüß Gott* (fijne dag)!

In traditionele klederdracht naar de biertuin

ROND DE MARIENPLATZ★★★

Dit is het kloppende hart van de stad. Op de plek waar nu dit plein ligt, werd München in 1158 gesticht op een doorgaansroute waar zout werd verhandeld. Acht eeuwen later biedt een metrostation toegang tot het plein met het stadhuis dat bekend is om zijn klokkentoren waar dagelijks een mechanische klok met bewegende figuren in werking treedt. Nieuwsgierige voorbijgangers en lokale inwoners kijken dan allemaal tegelijk omhoog. Die mooie mix van toeschouwers vind je ook terug bij de kraampjes van de naburige Viktualienmarkt, die herinnert aan het koopmansverleden van de stad.

► **Bereikbaarheid:** S1 tot S8, U3 en U6, halte Marienplatz.

Detailkaart hiernaast. Uitneembare vouwkaart D-E5-6.

► **Aanrader:** proef op de Viktualienmarkt van de *Weißwurst* (kalfsworst), een Beierse specialiteit die je eet met een *Bretzel* en zoete mosterd en daarbij een biertje, *natürlich!*

28

Marienplatz ★

In het midden van dit plein staat de **Mariensäule** of zuil van Maria, beschermheilige van Beieren. Keurvorst Maximiliaan (1638) liet de zuil plaatsen. Aan de noordkant van het plein staat het **Neues Rathaus** (nieuwe stadhuis, 1867-1908) in **neogotische stijl**, een van de weinige gebouwen die de bombardementen van de Tweede Wereldoorlog overleefden, terwijl 70 procent van de stad werd vernield. Let in de gevel op de beelden van de **Wittelsbachs**, wier naam je geregeld zult tegenkomen, want dat vorstenhuis regeerde over Beieren van 1180 tot 1918 (📍 blz. 126).

Het **Glockenspiel**★ (klokkenspel) in de erker van de toren is een echte attractie: de bovenste figuren, gemaakt van

koper en bedekt met gekleurd email, spelen het toernooi na dat in 1568 bij de vorstelijke bruiloft tussen hertog Willem V en Renata van Lotharingen plaatsvond; daaronder wordt de dans van de kuipers uitgebeeld (*om 11.00 u en 12.00 u; maart tot okt. ook om 17.00 u en in dec. ook om 21.00 u*). Aarzel niet om een kijkje te nemen op de binnenplaats, met een trappenhuis met wenteltrap. Vanaf de **toren van het Rathaus** heb je trouwens een schitterend **uitzicht** op München (*lift: dag. 10.00-20.00 u - soms op feestd. gesl. - € 7*).

Aan de oostkant van het plein verheft zich het **Altes Rathaus** (oude stadhuis), dat je herkent aan de trapgevel met torentjes. Het gebouw werd gebombardeerd tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar is identiek herbouwd. Er is nu een

UIT ETEN

- Brenner 8
- Der Pschorr 12
- HeimWerk 5
- Les Deux 17
- Matsuhisa 25
- Schneider Bräuhaus 32
- Spatenhaus an der Oper 26
- Viktualienmarkt 30
- Wirtshaus Ayingers 34
- Zum Alten Markt 35

IETS DRINKEN

- Bar Centrale 3
- Cafe Glockenspiel 12
- Schmalznudel Cafe
- Frischhut 4

WINKELN

- Dallmayr 3
- FC Bayern World 10
- Holz-Leute 19
- Ludwig Beck 8
- Magazin 23
- Manufactum 22
- Obacht 12

UITGAAN

- Bayerische Staatsoper 12

BIER DRINKEN

- Hofbräuhaus 14

OVERNACHTEN

- Cortiina 6
- Louis Hotel 5
- Lux 16
- Torbräu 23

DE MEIBOOM

*In Beieren wordt de eeuwenoude, Europese traditie van het meiboomfeest (**Maibaum**) levend gehouden, een ritueel dat een ode is aan de vruchtbaarheid en tegelijk de komst van de lente viert. Op 1 mei wordt de meiboom uitgebreid gevierd. De boom wordt met de hand opgericht op de hoofdpleinen van de dorpen en steden, een heel karwei! Tegenwoordig blijven ze dan ook minstens drie jaar staan. De meibomen zijn versierd in de kleuren van Beieren, met blauw-witte linten. Daarnaast zie je figuren die de verschillende ambachten symboliseren. In München heeft de vereniging van Münchense brouwerijen in 1962 de eerste meiboom opgericht op de **Viktualienmarkt**.*

speelgoedmuseum in gehuisvest (www.spielzeugmuseummuenchen.de - dag. 10.00-17.30 u - € 8).

Sankt Peterskirche

30

Beklimming van de toren: nov.-maart: ma.-vr. 9.00-18.30 u; april-okt.: dag. 9.00-19.30 u - soms op feestd. gesl. - € 5.

De Münchenaren noemen de klokkentoren (1386) liefkozend **Alter Peter** (Oude Peter). Het is dan ook de belangrijkste troef van de kerk, vanwege het mooie **uitzicht** op de stad dat je boven hebt, de beloning die je wacht nadat je de 299 treden hebt beklommen. Let bij het afdalen ook op de drie 13de-eeuwse gotische schepen van deze heldere kerk die in de 17de en 18de eeuw in barokstijl werd herbouwd.

Midden op het monumentale hoofdaltaar staat een beeld van Petrus (1493), een werk van Erasmus Grasser. De beelden van de vier kerkvaders, iets lager, zijn het werk van **Egid Quirin Asam** (1732).

Heiliggeistkirche

Deze gotische kerk is tussen 1723 en 1730 volledig verbouwd in barokstijl. De neobarokke gevel dateert van 1888. Het schilderij van het hoofdaltaar is van Ulrich Loth (1664) en de twee engelen met grote vleugels voor de zuilen van het altaar zijn gemaakt door Johann Georg Greiff (1730).

Viktualienmarkt ★

Ma.-za. 8.00-20.00 u - www.viktualienmarkt-muenchen.de
Deze markt moet je absoluut bezoeken! Ze lijkt op een dorpsmarkt met de **Maibaum** (📍 *kader hierboven*). De markt bekoort vanwege de gezellige drukte en de vele mooie kiosken. Die staan er al sinds 1807, toen de markt hierheen verhuisde omdat de Marienplatz te klein was geworden. Neem bij mooi weer net als de Münchenaren plaats aan een van de tafels van de populaire biertuin, en geniet van een pul bier en een portie **Obatzda**, een gerecht op basis van kaas dat op een **Bretzel** wordt gesmeerd.

In de toren van het Altes Rathaus is nu het speelgoedmuseum gevestigd. © Klug-photo/Getty Images Plus

Andere specialiteit die je beslist moet proeven: een Radler, bier met limonade, een cocktail die begin 20ste eeuw in München zou zijn bedacht en tegenwoordig in het hele land te verkrijgen is. De **zes Münchense brouwerijen** (Augustiner, Hacker-Pschorr, Hofbräu, Löwenbräu, Paulaner en Spaten-Franziskaner) verkopen er bij toerbeurt bier. De overheid nam dat initiatief voor een gelijkwaardige verdeling van de inkomsten. In de winter vormt de *Glühwein* (warme wijn) enige concurrentie voor het bier. Het hele jaar door kun je er trouwens vanaf 's ochtends vroeg ook uitstekende espresso drinken, wat wellicht te danken is aan de nabijheid van Italië.

Rond de **biergarten** staan zes fontein. Twee ervan stellen de komiek Karl Valentin (1882-1948) en zijn partner Liesl Karlstadt voor.

Ten zuiden van de Viktualienmarkt staat een langgerekt, glazen gebouw: de voormalige graanhof of

Schrannenhalle. Daarin bevindt zich een filiaal van Eataly, de Italiaanse voedingswinkelketen.

Bier- und Oktoberfest Museum

Sterneckerstr. 2 - S1-S8, halte Isartor - ☎ 089 24 23 16 07/089 24 24 39 41 - www.bier-und-oktoberfestmuseum.de - ma.-za. 11.00-19.00 u - feestd. gesl. - € 4.

Dit kleine museum huist in het oudste pand van München (1340) en behandelt de geschiedenis van het bekende Oktoberfest. De bekroning van het bezoek is natuurlijk een pul koel bier.

Hofbräuhaus ★

Platzl 9 - ☎ 089 290 13 61 00 - www.hofbraeuhaus.de - dag. 11.00-24.00 u.

Dit café-restaurant bestaat al sinds 1589 en is een van de oudste en ook een van de grootste in de stad. Meer

DE OORSPRONG VAN DE BIERGARTENS

Op 4 januari 1812 werd in München officieel de eerste biergarten geopend, letterlijk 'biertuin in de openlucht'. Al snel doken ze in heel Duitsland op. Maar in werkelijkheid bestonden ze al in de 16de eeuw, daar waar de brouwers hun tonnen bier opsloegen, diep onder de grond in kelders en beschermd door het dichte bladerdak van kastanjabomen. Om bier te kopen begaven de Beieren zich ter plaatse met een grote pul die ze lieten vullen en dan meenamen naar huis om daar op te drinken. Beetje bij beetje evolueerde dat gebruik en de brouwers ontwikkelden al snel een lucratieve nevenactiviteit. Om alle concurrentie met de restauranthouders tegen te gaan verbood Lodewijk I van Beieren de verkoop van voeding, maar mochten de aanwezige gasten wel zelf etenswaren meebrengen. Op die manier erkende hij het bestaan van de biergarten. Ook nu nog is het toegestaan om een eigen picknick mee te brengen, op voorwaarde natuurlijk dat je iets te drinken bestelt.

Het Hofbräuhaus is een van Münchens bekendste café-restaurants.

dan 3500 gasten kunnen er tegelijkertijd terecht. Politici van alle gezindten vonden hier de geschikte ruimte om hun meetings te houden. Zo ook een zekere Adolf Hitler, die hier in 1920 het programma van zijn latere partij, de NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) liet goedkeuren.

Het gebouw werd in 1944 ernstig beschadigd bij een luchtaanval, maar heropende de deuren in 1954. Sindsdien wordt er dagelijks 10.000 liter bier geschonken.

Aan de grote, houten tafels in de **Schwemme**, een reusachtige gewelfde zaal op de begane grond, is de sfeer op zijn best. Let op de metalen kluisjes

waarin er gasten hun eigen bierpul kunnen opbergen, en op de stamtafels (*Stammtische*) waar de gasten op zondag gekleed gaan in traditionele klederdracht. Ook de biergarten op het binnenplein is heel aangenaam.

Alter Hof

Dit rechthoekige 'oude kasteel' was van 1253 tot 1474 de residentie van de **Wittelsbach-dynastie**, de koninklijke familie die Beieren regeerde van het eind van de 12de eeuw tot 1918. De zuidvleugel heeft een sierlijke toren met overhangend vakwerk (eind 15de eeuw), die de Münchenaren de *Affenturm* (Apentoren) noemen.

UIT ETEN

München is de hoofdstad van de Beierse gastronomie (C blz. 134). De specialiteiten met vlees, fijne vleeswaren, kool en aardappelen zijn bijzonder lekker. Maar München heeft als kosmopolitische stad ook een ruim culinair aanbod uit de hele wereld! Voor een lichtere maaltijd kun je dan ook kiezen voor de Italiaanse, Franse of Japanse keuken. De **Altstadt**, **Schwabing**, **Lehel** en **Haidhausen** herbergen de beste adresjes, waar kwaliteit, verfijndheid en creativiteit hand in hand gaan, zoals het hoort in chiquere stadswijken.

C *Onderstaande adressen vind je terug op de uitneembare vouwkaart aan de binnenzijde van het omslag; zoek het overeenkomstige nummer (bv. 1). De aanwijzingen in het rood verwijzen eveneens naar deze kaart. De meeste adressen staan ook aangeduid op de detailkaarten van de wijken.*

Rond de Marienplatz

Detailkaart van de wijk blz. 29

MINDER DAN € 15

5 **HeimWerk** – E6 - Tal 15 - ☎ 089 896 79 76 00 - www.heimwerk-restaurant.de - dag, doorlopend - gerechten vanaf € 12. In deze kleine, lokale keten vind je de schnitzel op klassieke wijze, maar ook in nieuwe vormen zoals een burger en zelfs met bleekselderij (en andere groenten) in combinatie met verschillende sauzen. Hier gebruikt men lokale ingrediënten

van duurzame landbouw, vlees van fokkerijen waar men het dierenwelzijn hoog in het vaandel draagt; men serveert de meeste gerechten in twee porties om verspilling tegen te gaan. De inrichting in de stijl van een Beierse taverne maar dan aangepast aan de 21ste eeuw, is best geslaagd.

30 **Viktualienmarkt** – D6 - *Viktualienmarkt 3* - www.viktualienmarkt-muenchen.de - ma.-za. Meer dan honderd kraampjes vullen de 10.000 m² van de grote markt van München. Hier geen industriële bereidingen, maar verse, lokale en zelfs biologische gerechten. Uitstekende kraampjes met kazen, fruit en groenten, honing en kruidkoek, maar ook meer exotische levensmiddelen. Ideaal om net als de Münchenaren plaats te nemen in de biergarten van de markt voor een picknick met een koel biertje of in de winter een glühwein (warme wijn).

TUSSEN € 15 EN € 30

12 **Der Pschorr** – D6 - *Viktualienmarkt 15* - ☎ 089 442 38 39 40 - www.der-pschorr.de - dag, doorlopend - gerechten vanaf € 21 - reserv. sterk aanbeev. Dit restaurant veroverde een bevoorrechte locatie, midden op de Viktualienmarkt. Het behoort tot de vereniging Slow Food Deutschland. De belangrijkste producten van het etablissement zijn rundvlees en bier. Het vlees is afkomstig van het uitzonderlijke ras 'Murnau-Werdenfels'. Het Hacker-Pschorr-bier wordt nog uit houten vaten getapt, op ouderwetse wijze.

Neem in de zomer plaats op het mooie terras op de markt, in de winter kun je terecht in de grote, gewelfde zaal.

32 **Schneider Bräuhaus – D6** - Tal 7 - ☎ 089 290 13 80 - www.schneider-brauhaus.de - dag. doorlopend - gerechten vanaf € 15 - 's avonds is reserv. aanbev. Een Beierse Stube als uit het boekje, met krakend parket, krantenrek en houten meubelen. Ga zitten waar er plaats is, soms gezellig bij andere gasten aan tafel. De Münchenaren zijn dol op het *Kronfleisch* (borststuk van kalf), een van de specialiteiten van het huis voor wie grote honger heeft. Ook suggesties van gerechten met bijbehorende biertjes (vooral de *Weiß*e, witbier, is hier populair).

34 **Wirtshaus Ayingers – E5** - Platzl 1A - ☎ 089 23 70 36 66 - www.ayinger-am-platzl.de - dag. doorlopend - gerechten vanaf € 18 - reserv. aanbev. Dit traditionele restaurant is ideaal gelegen tegenover het beroemde Hofbräuhaus. Bij mooi weer is er op het geplaveide plein een terras. Aying is een plaatsje ten zuiden van München, waar het gelijknamige bier wordt gebrouwen. Op het menu staan de beroemde *Schweinbraten* (varkensgebraad) met *Knödel* (gekookte deegbollen) en *Weißwurst* (kalfsworst) met *Bretzel*. De gerechten zijn van uitstekende kwaliteit.

35 **Zum Alten Markt – D6** - Dreifaltigkeitsplatz 3 - ☎ 089 29 99 95 - www.zumaltenmarkt.de - ma.-di. alleen 's avonds, wo.-za. 's middags en 's avonds - gerechten vanaf € 23 - reserv. aanbev. Klein adres bij de Viktualienmarkt (📍 blz. 94). De zaal is versierd met houtwerk uit Zuid-Tirol,

soms meer dan vierhonderd jaar oud. Traditionele, maar verfijnde gerechten en een interessante wijnkaart met Duitse wijnen. Aangenaam terras in de zomer.

Residenz

Detailkaart van de wijk blz. 29 en 36

TUSSEN € 15 EN € 30

8 **Brenner – E5** - Maximilianstr. 15 - achter de opera, tussen twee moderne gebouwen - ☎ 089 452 28 80 - www.brennergrill.de - dag. doorlopend - gerechten vanaf € 19,50 - reserv. aanbev. Dit restaurant annex brasserie serveert lichte, Italiaanse en mediterrane gerechten. De keuken ligt centraal in de zaal en heeft een immense dampkap. De chefs zorgen voor het nodige spektakel als ze aan de slag

© Brenner

In restaurant Brenner ligt de keuken centraal in de zaal. De chefs zorgen doorgaans voor spektakel.

BEIERSE GASTRONOMIE

Wurst, Bier, Kartoffel... Het cliché beperkt de Beierse gastronomie natuurlijk tot dat versterkende trio. En toch, wie op culinaire ontdekkingsstocht gaat in Beieren, ontdekt al snel dat de regio een heel gevarieerde, seizoensgebonden culinaire traditie kent. Zo wordt de asperge (*Spargel*) als een ster behandeld bij de eerste oogst in de lente. De Beierse gerechten zijn copieus en vaak nogal rustiek en vinden hun wortels in de culinaire landbouwtradities van over de grens, voornamelijk uit Tsjechië en Oostenrijk, zoals sinds 1350 staat geboekstaafd in een manuscript uit Würzburg, *Daz Buoch von guoter Spise* (Het boek van goede gerechten). Lekker eten – en goed drinken – is heel belangrijk in Beieren. Dat merk je al snel als je een restaurant binnenloopt of een bezoek brengt aan een taverne, een biergarten, een tearoom of een *Imbiß*, een soort Duitse snackbar.

134

Bovenal varkensvlees

De Beieren verbruiken per persoon jaarlijks gemiddeld 60 kilo vlees, waarvan twee derde varkensvlees (*Schwein*). Heel bekend is de *Schweinebraten*, een gebraad van varkensvlees met saus en *Knödel* (gekookte deegballen gemaakt van brood, aardappel of griesmeel). Ook typisch Beiers is de *Leberkäse* (letterlijk 'leverkaas'), een specialiteit met een bedrieglijke naam. Het gerecht bevat noch kaas, noch lever. Het is een sneetje gehaktbrood van varkensvlees, geserveerd met een *Bretzel*. Proef zeker

ook de *Eisbein* (gezouten varkesschenkel) of, om eens af te wisselen, een heerlijke wienerschnitzel (gepaneerde plak kalfsvlees), of de *Fleischpflanzerl* (gehaktballetjes). Vis is minder populair, maar je vindt in sommige tavernes toch visgerechten op de kaart, vooral als in de buurt een meer ligt waar verse vis kan worden gevangen.

Worst

In Duitsland zouden er meer dan 1500 soorten worst (*Wurst*) bestaan. En ook München heeft zijn eigen *Weißwurst*: een witte worst van kalfsvlees die van oudsher voor de middag wordt gegeten, vergezeld van een *Bretzel*, zoete mosterd en een tarwebier. In Neurenberg zijn de worsten (een beetje) korter en worden ze per zes stuks verkocht. Vrees je een indigestie? Vraag dan *Drei im Weggla*: dan krijg je er drie in een broodje. Coburg is dan weer gespecialiseerd in de grote variëteit, met worsten die wel 30 cm lang zijn! Ze worden geserveerd met *Sauerkraut* (zuurkool) of aardappelsalade (aardappelen zijn een topper in Beieren). Alle worsten worden gegeten als snelle, goedkope lunch en zijn in haast elke taverne te vinden. Een andere optie: een worst in een broodje die je staand opeet voor een *Imbiß*.

Koning Bretzel

De *Bretzel* wordt gemaakt van brioche-deeg, gepocheerd in een oplossing van

natriumbicarbonaat. Je herkent het zoute baksel direct aan zijn vorm. Je ziet ze overal: als bijgerecht in restaurants, als snack in cafés en als uithangbord van bakkerijen. Ze zijn dan ook immens populair in Zuid-Duitsland – en ver daarbuiten – en bestaan al sinds de middeleeuwen.

Andere populaire broodsoorten zijn het heerlijke **zwarte brood** (*Schwarzbrot*) en het volkorenbrood (*Vollkornbrot*) die bij het ontbijt worden geserveerd, vaak met kaas of fijne vleeswaren. De **Brotzeit**, oorspronkelijk een tussendoortje dat werd gegeten in afwachting van de lunch, is tegenwoordig een bord fijne vleeswaren, kaas en salade, opgediend met brood en... een *Bretzel* natuurlijk!

Een Duits vieruurtje

Nagerechten vormen in Beierse restaurants en tavernes zelden het hoogtepunt. De beste gebakjes en nagerechten eet je in de tearooms en in sommige cafés, vooral rond 16.00 u of 17.00 u, want dan is het tijd voor **Kaffee und Kuchen** (koffie en gebak), het Duitse vieruurtje. In München, net als elders in Beieren trouwens, blijft men heel trouw aan die traditie. Het is de ideale gelegenheid om te genieten van de beroemde **Strudel**, een flap van dun deeg, die lauwwarm wordt geserveerd en is gevuld met fruit (meestal appel en rozijnen) en gearomatiseerd met kaneel. Uit het naburige Oostenrijk komt de **Kaiserschmarrn**, een nagerecht dat bestaat uit een dikke pannenkoek, in reepjes gesneden en afgewerkt met poedersuiker. Een andere topper zijn de **Käsekuchen**, een

© Daar1930/Getty Images Plus

Een traditioneel gerecht: *Weißwürste* met *Bretzel*, zoete mosterd en bier

135

voorloper van de New Yorkse cheese-cake en ingevoerd in Amerika door Duitse immigranten.

En om te drinken?

Aan de Münchense tafels vloeit vooral **bier** maar je vindt er ook witte **wijnen** en uitstekende pinot noirs. Hou je het liever **alcoholvrij**, proef dan de populaire **Apfelschorle**, appelsap met spuitwater. Dat drankje is heel dorstlessend en kan met om het even welk vruchtensap worden gemaakt. In trendy bars kan de *Schorle* zijn gemaakt met bosbessen of zwarte bessen (*Johannisbeerschorle*). Onze favoriet? De heerlijke **Rhabarberschorle**!

Vertaling	Anja De Lombaert
Omslagontwerp	Keppie & Keppie
Omslagfoto	bbsferrari/iStock.com
Foto's achterplat	Van boven naar onder: vwalakte/Getty Images Plus - Jon Arnold Images/hemis.fr - bluejayphoto/Getty Images Plus
Oorspronkelijke titel	Guide Michelin Voyage & culture München 2026
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Directie	Philippe Orain
Uitgevers	Hélène Payelle (Michelin), Lieven Defour (Lannoo)
Redactie	Mélanie Cornière, Aude Gandiol, Manon Heugel, Guylaine Idoux, Isabelle Labernadie, Christian Rault, François Sichet, Hélène Storelli
Cartografie	Steluța Anghel, Theodor Cepera, Gabriel Dragu This material is proprietary and the subject of copyright protection, database right protection and other intellectual property rights owned by TomTom or its suppliers. The use of this material is subject to the terms of a license agreement. Any unauthorized copying or disclosure of this material will lead to criminal and civil liabilities.
Met dank aan	Dominique Auclair, Marion Capéra, Cristian Catona, Hervé Dubois, Bogdan Gheorghiu, Grațiela Camelia Gheorghiu, Marie Simonet, Claudiu Spiridon, Sandrine Tourari.

© Cartografie: Michelin, 2025

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo, nv, Tielt, 2026

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internetadressen...) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld. Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres	Michelin Reisgids Short Break Uitgeverij Lannoo Kasteelstraat 97 B-8700 Tielt michelinreisgids@lannoo.be	Michelin Reisgids Short Break Uitgeverij Terra Lannoo bv Postbus 23202 1100 DS Amsterdam Zuid-Oost michelinreisgids@terralannoo.nl
---------------------	--	--

www.lannoo.com

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2026/45/277 - NUR 512 - ISBN 978-90-599-6230-9